

Representantforslag 20 S

(2014–2015)

fra stortingsrepresentantene Dag Terje Andersen, Anette Trettebergstuen, Lise Christoffersen, Fredric Holen Bjørdal, Helga Pedersen, Kari Henriksen og Arild Grande

Dokument 8:20 S (2014–2015)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Dag Terje Andersen, Anette Trettebergstuen, Lise Christoffersen, Fredric Holen Bjørdal, Helga Pedersen, Kari Henriksen og Arild Grande om utarbeiding av en handlingsplan med tiltak mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i Norge

Til Stortinget

Bakgrunn

Den siste tiden har det blitt avdekket flere og alvorlige eksempler på sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i det norske arbeidslivet, blant annet innenfor varehandelen og fiskeindustrien. Noen av sakene har blitt avslørt av offentlige kontrollmyndigheter, mens andre er avdekket av tillitsvalgte og media. Disse eksemplene og rapporter om negative utviklingstrekk viser at det fortsatt trengs en aktiv politikk og flere tiltak for å forhindre at useriøsitet, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet skal bre om seg i det norske arbeidslivet og på den måten svekke den norske arbeidslivsmodellen. Et produktivt næringsliv er fundamentalt for at Norge i framtiden kan ha gode lønns- og arbeidsvilkår og velferdsordninger. Det er derfor avgjørende at man videreutvikler, og ikke undergraver, det organiserte arbeidslivet, med faste ansettelser som hovedregel og arbeidstakere med høy kompetanse.

Forslagsstillerne ønsker å beholde høye standarder for helse, miljø og sikkerhet i Norge og vil ikke senke kravene om at lønns- og arbeidsvilkår, arbeidsmiljø og boforhold skal være anstendige og gode for alle som arbeider i Norge.

Arbeidslivet i Norge er blitt mer internasjonalt og åpent etter EU-/EØS-utvidelsene i 2004 og 2007.

Det har gitt mange positive effekter for Norge og norske virksomheter. Samtidig er det utfordringer knyttet til den økte arbeidsinnvandringen til Norge. De betydelige forskjellene i lønns- og levekostnader mellom Norge og mange andre EØS-land gjør at enkelte arbeidstakere aksepterer dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn det som er vanlig i Norge.

Erfaringene med arbeidet mot sosial dumping har vist at dårlige arbeidsforhold ikke bare gjelder arbeidsinnvandrere, men også at enkelte bransjer preges av mange useriøse virksomheter. Innsatsen for anstendige arbeidsforhold må derfor være omfattende, dyptgripende og langsiktig. Det er et klart mål for forslagsstillerne at det skal bli vanskeligere å opptre som useriøs aktør i det norske arbeidsmarkedet og enklere å opptre seriøst, anstendig og lovlydig. Ikke minst må det settes inn tiltak i de delene av arbeidsmarkedet hvor organisasjonsgraden er lav.

Forslagsstillerne ønsker å bygge videre på det gode partssamarbeidet i norsk arbeidsliv. Ansvarlige virksomheter og aktive tillitsvalgte er svært viktige aktører for å sikre et anstendig arbeidsliv. Derfor ønsker forslagsstillerne en arbeidslivspolitik som legger til rette for et styrket organisert arbeidsliv, både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

Hva er sosial dumping og arbeidslivskriminalitet?

Det finnes ikke en klart definert juridisk definisjon på hvilke tilstander som kan kalles sosial dumping. Forslagsstillerne vil imidlertid legge følgende definisjon til grunn; det er sosial dumping både når arbeidstakere utsettes for alvorlige brudd på helse-, miljø- og sikkerhetsregler, herunder regler om arbeidstid og krav til bostandard, og når de tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenliknet med hva norske arbeidstakere normalt tjener eller som ikke er i tråd med gjeldende allmenngjøringsforskrifter der slike gjelder.

Kripes definerer arbeidslivskriminalitet til å være ulike former for grove lovbrudd i arbeidsmarkedet som undergraver og utkonkurrerer det seriøse arbeidslivet, herunder bruk av ulovlig arbeidskraft, grov sosial dumping og tvangsarbeid, samt fiktiv fakturering, hvitvasking av kriminelt utbytte og kamuflering av straffbare handlinger i legal virksomhet. Arbeidslivskriminalitet innebærer brudd på lover, forskrifter og regler som regulerer forhold i arbeids- og næringslivet, eksempelvis brudd på arbeidsmiljøloven, utlendingsloven, plan- og bygningslov, skatte- og avgiftslovgivning mv. Arbeidslivskriminalitet er svært samfunnsskadelig fordi det undergraver fundamentet som det norske arbeidsmarkedet og velferds-samfunnet er bygget på.

Hva er gjort?

Regjeringen Stoltenberg II iverksatte mange tiltak for å bekjempe sosial dumping og fremme et anstendig arbeidsliv i perioden 2005–2013, og den regjeringen fremmet tre handlingsplaner mot sosial dumping.

Handlingsplan 1 mot sosial dumping – mai 2006 (revidert nasjonalbudsjett (RNB) 2006)

Inneholdt følgende tiltak og virkemidler:

- Styrking av Arbeidstilsynets og Petroleumstilsynets sanksjonsmidler.
- Øke ressurser til Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet.
- Forbedre ordningen med allmenngjøring av tariffavtaler.
- Ryddigere forhold for inn- og utleie av arbeidskraft.
- Krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i offentlige anbudsprosesser.
- Innføre utvidet byggherreansvar.
- Innføre id-kort i byggebransjen.
- Tiltak mot sosial dumping i kystfarten.
- Tiltak mot sosial dumping i landbruket.
- Bedre samordnet innsats fra statlige etater mot sosial dumping, svart arbeid og økonomisk kriminalitet.

Handlingsplan 2 mot sosial dumping – oktober 2008 (statsbudsjettet for 2009)

Inneholdt følgende tiltak og virkemidler:

- Øke ressursene til Arbeidstilsynet.
- Utrede solidaransvar.
- Utrede mer effektiv allmenngjøringsordning.
- Utrede id-kort i renholdsbransjen.
- Innføre regionale verneombud i tjenestebransjer.
- Sikre rett til yrkesskadeforsikring.
- Øke informasjon og veiledning fra Arbeidstilsynet.
- Tiltak mot sosial dumping i landbruket.

Handlingsplan 3 mot sosial dumping – mai 2013 (RNB 2013)

Inneholdt følgende tiltak og virkemidler:

- Et styrket organisert arbeidsliv (bl.a. økt fagforeningsfradrag).
- En mer velfungerende allmenngjøringsordning.
- Mulige tiltak mot sosial dumping i skipsfarten.
- Offentlig sektor skal gå foran.
- Bransjeprogram i renholdsbransjen.
- Nytt bransjeprogram for uteliv.
- Nytt bransjeprogram for vegtransport.
- Skjerpet innsats for å trygge arbeidsvilkårene i luftfarten.
- Etterlevelse av tiltak mot ulovlig innleie og utleie av arbeidskraft.
- Styrket håndheving av arbeidsmiljøregelverket.
- Økte strafferammer og presisering av straffansvaret.
- Hindre omgåelse av likebehandlingsreglene mv.
- Styrket samarbeid mellom offentlige etater.
- Styrke Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet.
- Rett start i arbeidslivet.
- Utvidet HMS-ansvar i konsern- og franchisevirksomhet.

I tillegg ble Meld. St. 29 (2010–2011) – Felles ansvar for eit godt og anstendig arbeidsliv – lagt fram i august 2011, og denne stortingsmeldingen inneholdt også en rekke tiltak for å fremme et trygt og seriøst arbeidsliv i Norge.

Hva må gjøres?

Både erfaring og forskning viser at tiltakene og virkemidlene i de tidligere handlingsplanene har hatt god, men varierende effekt. Handlingsplanene har bidratt til at det har blitt mindre sosial dumping enn om tiltakene ikke hadde blitt iverksatt. Samtidig rapporterer bl.a. fagbevegelsen, Arbeidstilsynet, politiet og skattemyndighetene at utfordringene er større enn tidligere lagt til grunn. På tross av at tre handlingsplaner er iverksatt, at mange tiltak er igangsatt og at lover og regler er strammet inn, er det dessverre fortsatt store og til dels voksende problemer knyttet til sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i det norske arbeidsmarkedet. Fortsatt blir mange arbeidstakere underbetalt og utnyttet, og utenlandske arbeidstakere er i større grad utsatt for arbeidsulykker enn norske arbeidstakere.

Regjeringen Solberg har til nå ikke fremmet vesentlige nye tiltak og virkemidler for å bekjempe sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Regjeringen har tvert imot sendt forslag på høring som vil gjøre det vanskeligere å motarbeide sosial dumping når den eksempelvis har foreslått å fjerne den kollektive søksmålsretten og øke adgangen til midlertidige ansettelser. Regjeringen skriver i sin vurdering av Hol-

den-utvalgets innstilling at «Regjeringen vil videre fortsette arbeidet mot sosial dumping ved å styrke Arbeidstilsynet.» (RNB 2014, s. 117). Forslagsstillerne er enige i dette, men mener at regjeringen har et for snevert syn på hvilke tiltak som må iverksettes mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Innsatsen må dreie seg om mer enn å styrke Arbeidstilsynets kontrollvirksomhet. Eksempelvis er styrking av det organiserte arbeidslivet, det å beholde fast ansettelse som hovedregel i arbeidslivet, satsing på forebygging, nye systemer og registre og lovendringer viktige elementer.

For å bekjempe en alvorlig situasjon og utvikling vil forslagsstillerne fremme forslag om å anmode Stortinget om å be regjeringen utarbeide en handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i Norge hvor følgende tiltak og virkemidler bør inngå:

1. Styrke partenes rolle i arbeidslivet og stimulere til økt organisasjonsgrad blant arbeidsgivere og arbeidstakere, for eksempel ved å øke fagforeningsfradraget.
2. Forbedring av allmenngjøringsordning, for eksempel ved å forenkle dokumentasjonskravet.
3. Iverksette en kraftfull plan for å styrke og samordne offentlige kontrollateters og politiets innsats mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
4. Styrking av Arbeidstilsynet, for eksempel med nye virkemidler, opprette «førstelinjetilsyn», flere uanmeldte tilsyn, forsterkede sanksjoner og økte økonomiske rammer.
5. Opprette og drive en tips- og varslingstelefon – med åpningstid 0600–2400 – om sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i regi av Arbeidstilsynet.
6. Styrking av Petroleumstilsynet, for eksempel med nye virkemidler, flere uanmeldte tilsyn, forsterkede sanksjoner og økte økonomiske rammer.
7. Øke strafferammene og bøtenivået for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet og forbedre straffesakskjeden i denne typen saker.
8. Foreslå endringer i utlendingsloven slik at alle som utnytter en utlendings situasjon på en utilbørlig måte, kan straffes.
9. Styrke lovgivning og praktisering for å unngå «konkursryttere». Informasjon om «konkursryttere» må i større grad bli tilgjengeliggjort mellom offentlige etaters registre.
10. Stille krav om maksimalt to ledd i kontraktskjedene i offentlige anbud. Ved behov for avvik skal dette begrunnes.
11. Stille krav om minimum 25 prosent egenproduksjon hos hovedentreprenør.
12. Offentlige innkjøpere må kreve seriøsitet og ryddige lønns- og arbeidsforhold av alle sine leverandører, for eksempel bedre dokumentkontroll, skatte- og avgiftsattest, kontroll mot arbeidstakerregisteret, merverdiavgiftsregisteret osv.
13. Innføre lærlingklausuler i offentlige innkjøp, dvs. at virksomheter som leverer til offentlig sektor må dokumentere at de har lærlingordning og at de har ansatte lærlinger på prosjekter der dette er mulig.
14. Utvikle systemer for bedre dokument- og ID-kontroll, for eksempel i forbindelse med utstedelse av D-nummer, og vurdere å bruke ID-kort i flere bransjer.
15. Utvikle flere og målrettede bransjeprogrammer/ordninger, for eksempel innen fiskeindustrien.
16. Etablere ny sentral godkjennings- og registerordning for bygg- og anleggsnæringen og opprette et kvalifikasjonsregister og tilhørende tiltak – i tråd med forslagene i rapporten «Enkelt å være seriøs» fra BNL (2014).
17. Styrke etterlevelsen av likebehandlingsprinsippet for innleide arbeidstakere fra bemanningsselskaper og hindre omgåelse ved bruk av fiktive entrepriser.
18. Presisere i arbeidsmiljøloven at fast ansettelse skal gi arbeidstaker lønn også om arbeidsgiver ikke skulle ha oppdrag til arbeidstaker.
19. Utvide solidaransvar til å omfatte offentlige byggherrer.
20. Gjennomføre kraftfulle holdningskampanjer rettet mot svart arbeid, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
21. Utarbeide bedre analyser og statistikk om sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
22. Evaluere de tre handlingsplanene som ble fremmet og iverksatt av regjeringen Stoltenberg II.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen, i samarbeid med partene i arbeidslivet, utarbeide og legge fram for Stortinget en handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i Norge hvor følgende tiltak og virkemidler bør inngå:

1. Styrke partenes rolle i arbeidslivet og stimulere til økt organisasjonsgrad blant arbeidsgivere og arbeidstakere, for eksempel ved å øke fagforeningsfradraget.
2. Forbedring av allmenngjøringsordning, for eksempel ved å forenkle dokumentasjonskravet.
3. Iverksette en kraftfull plan for å styrke og sam-

- ordne offentlige kontrolletaters og politiets innsats mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
4. Styrking av Arbeidstilsynet, for eksempel med nye virkemidler, opprette «førstelinjetilsyn», flere uanmeldte tilsyn, forsterkede sanksjoner og økte økonomiske rammer.
 5. Opprette og drive en tips- og varslingstelefon – med åpningstid 0600–2400 – om sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i regi av Arbeidstilsynet.
 6. Styrking av Petroleumstilsynet, for eksempel med nye virkemidler, flere uanmeldte tilsyn, forsterkede sanksjoner og økte økonomiske rammer.
 7. Øke strafferammene og bøtenivået for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet og forbedre straffesakskjeden i denne typen saker.
 8. Foreslå endringer i utlendingsloven slik at alle som utnytter en utlendings situasjon på en utilbørlig måte, kan straffes.
 9. Styrke lovgivning og praktisering for å unngå «konkursryttere». Informasjon om «konkursryttere» må i større grad bli tilgjengeliggjort mellom offentlige etaters registre.
 10. Stille krav om maksimalt to ledd i kontraktskjedene i offentlige anbud. Ved behov for avvik skal dette begrunnes.
 11. Stille krav om minimum 25 prosent egenproduksjon hos hovedentreprenør.
 12. Offentlige innkjøpere må kreve seriøsitet og ryddige lønns- og arbeidsforhold av alle sine leverandører, for eksempel bedre dokumentkontroll, skatte- og avgiftsattest, kontroll mot arbeidstakerregisteret, merverdiavgiftsregisteret osv.
 13. Innføre lærlingklausuler i offentlige innkjøp, dvs. at virksomheter som leverer til offentlig sektor må dokumentere at de har lærlingordning og at de har ansatte lærlinger på prosjekter der dette er mulig.
 14. Utvikle systemer for bedre dokument- og ID-kontroll, for eksempel i forbindelse med utstedelse av D-nummer, og vurdere å bruke ID-kort i flere bransjer.
 15. Utvikle flere og målrettede bransjeprogrammer/ordninger, for eksempel innen fiskeindustrien.
 16. Etablere ny sentral godkjennings- og registerordning for bygg- og anleggsnæringen og opprette et kvalifikasjonsregister og tilhørende tiltak – i tråd med forslagene i rapporten «Enkelt å være seriøs» fra BNL (2014).
 17. Styrke etterlevelsen av likebehandlingsprinsippet for innleide arbeidstakere fra bemanningsselskaper og hindre omgåelse ved bruk av fiktive entrepriser.
 18. Presisere i arbeidsmiljøloven at fast ansettelse skal gi arbeidstaker lønn også om arbeidsgiver ikke skulle ha oppdrag til arbeidstaker.
 19. Utvide solidaransvar til å omfatte offentlige byggherrer.
 20. Gjennomføre kraftfulle holdningskampanjer rettet mot svart arbeid, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
 21. Utarbeide bedre analyser og statistikk om sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
 22. Evaluere de tre handlingsplanene som ble fremmet og iverksatt av regjeringen Stoltenberg II.

22. oktober 2014